

CZU: 327:004

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.6565459>**DIPLOMAȚIA DIGITALĂ. UNELE CONSIDERAȚIUNI****Tatiana LUNGU, Svetlana CEBOTARI***Universitatea de Stat din Moldova*

În condițiile dezvoltării noilor tehnologii informaționale, rețelele de socializare au căpătat forma unor adevărate centre de putere. Noul model de comunicare are o funcție strategică de a dezvolta rețele și relații între diferiții actori sociali. În prezent nu există o definiție unică a diplomației digitale. Unii cercetători au definit-o ca fiind componenta electronică a diplomației publice; alții susțin că diplomația digitală este fundamentată pe utilizarea internetului pentru atingerea obiectivelor politice sau pentru rezolvarea problemelor de politică externă. De asemenea, tehnologiile digitale oferă noi oportunități pentru diplomație, creând noi oportunități statelor în promovarea politicii externe pe arena internațională.

În prezentul articol ne-am propus drept scop reliefarea principalelor teze cu referire la diplomația digitală, precum și analiza apariției acestui nou model de diplomație pe arena internațională.

Cuvinte-cheie: *diplomație, diplomație digitală, relații internaționale, politică externă, comunicare.*

THE DIGITAL DIPLOMACY. SOME CONSIDERATIONS

With the development of new information technologies, social networks have taken the form of real centers of power. The new communication model has a strategic function of developing networks and relationships between different social actors. There is currently no single definition of digital diplomacy. Some researchers have defined it as the electronic component of public diplomacy. According to other researchers, digital diplomacy is based on the use of the Internet to achieve political goals or to solve foreign policy problems. Digital technologies also offer new opportunities for diplomacy, creating new opportunities for states to promote foreign policy in the international arena.

This article aims to highlight the main theses regarding "digital diplomacy", as well as the analysis of the emergence of this new model of diplomacy in the international arena.

Keywords: *diplomacy, digital diplomacy, international relations, foreign policy, communication.*

Introducere

Astăzi, în condițiile dezvoltării noilor tehnologii informaționale, rețelele de socializare au căpătat forma unor adevărate centre de putere. Noul model de comunicare are o funcție strategică de a dezvolta rețele și relații între diferiții actori sociali. Unul dintre cele mai recente exemple de difuzare a noilor medii digitale este dat de așa-numitele activități ale diplomației digitale. Multe instituții diplomatice au implementat utilizarea tehnologiilor, deschizând noi canale de dialog și interacțiune cu utilizatorii, ca o nouă strategie susceptibilă să influențeze managementul relațiilor politice dintre națiuni.

Diplomația este, după cum se știe, o metodă de acțiune care are o importanță fundamentală în implementarea politicii externe, dezvoltarea relațiilor bilaterale dintre națiuni, încurajarea negocierilor internaționale și oferirea de servicii consulare. Rolul diplomației este, așadar, de a implementa toate acele inițiative care favorizează colaborarea reciprocă între state pentru satisfacerea nevoilor comune [1].

Progresul tehnico-științific din secolul al XIX-lea și cel de-al XX-lea au schimbat premisele comunicării diplomatice. Evenimentele mondiale din anii 1920 și 1930 au modificat definiția și practica diplomației. Această modificare a fost condiționată de trei factori: primul – apariția și utilizarea pe scară largă a radioului; al doilea – revoluția bolșevică din 1917 și ascensiunea naziștilor la putere în 1933; al treilea eveniment – utilizarea radioului atât de naziști, cât și de bolșevici în scopul efectuării și propagării revoluțiilor în țările vecine. Pornind de la aceste raționamente, putem constata că anume aceste evenimente au pus bazele diplomației publice. Diplomația publică se referă la procesele în care țările încearcă să-și atingă obiectivele de politică externă prin comunicarea cu publicul. Ea devine un instrument pentru crearea unui climat pozitiv în rândul populațiilor străine pentru a facilita acceptarea politicilor cuiva [2].

Revoluția comunicațiilor, care a început la scurt timp după cel de-al Doilea Război Mondial și care este în proces de dezvoltare și astăzi, face posibilă transmiterea instantanee a informației către cele mai îndepărtate zone ale lumii. Sfârșitul Războiului Rece a condiționat răspândirea democrației și a valorilor acesteia pe mapamond, sporind accesul oamenilor la informația internațională. Dinamica diplomatică a fost transmisă prin emisiuni de radio, cinema și televiziune, pentru a influența audiențele din alte națiuni. Dar astăzi, spre deosebire

de trecut, apariția societății informaționale, în special a internetului, a făcut problema mult mai complexă. După cum afirmă J.Nye, „canalele de comunicare nu mai sunt o linie dreaptă între un guvern și altul, ci sunt mai mult ca o stea alcătuită din segmente care unesc guverne, populații, societăți și organizații neguvernamentale”.

Însă, diplomația nu înseamnă doar o metodă de acțiune, ci și acel complex de organisme responsabile de desfășurarea relațiilor dintre state. Este un ansamblu de persoane fizice și birouri, care implementează metoda diplomatică în statele străine individuale, incluzând și organele centrale ale statului responsabile de relațiile internaționale (șeful statului, prim-ministrul, ministrul afacerilor externe). Potrivit lui Gaskell Bontadini, conceptul de diplomație publică, în sensul său modern, poate fi urmărit încă din 1964, când Edmund Gullion scria: „Diplomația publică se ocupă de influența atitudinilor publice asupra formării și executării politicilor externe”. În realitate însă, conceptul de diplomație publică s-a afirmat abia după Primul Război Mondial. Caracterul propagandistic al diplomației publice devine evident când se considera că, după Primul Război Mondial, guvernul american a însărcinat Hollywood-ul să producă filme care au prezentat Statele Unite într-o lumină favorabilă lumii [3].

Conceptul de diplomație publică a fost puternic influențat de procesele de globalizare, dezvoltând o tendință crescândă spre democratizarea proceselor diplomatice și participarea societății civile. Este clar, de fapt, că digitalizarea și răspândirea noilor tehnologii au schimbat regulile de acces la informație.

Web-ul este o sursă nepuizabilă de date și oferă oricui posibilitatea de a-și exprima opinia și de a o împărtăși unui număr nedeterminat de utilizatori ai rețelei. Diplomația se referă în special la diseminarea practicilor digitale în cadrul ministerelor de externe. Deschiderea către platformele sociale de către ministere a schimbat semnificativ modul în care organele diplomatice se angajează în managementul și difuzarea informațiilor, atât la nivelul diplomației publice, cât și în planificarea strategică, precum și în negocierile internaționale și chiar în managementul crizelor.

Tot mai mulți reprezentanți ai serviciului diplomatic apelează la utilizarea internetului cu scopul de a stabili o relație directă cu cetățenii care, grație noilor tehnologii, reușesc să aibă o pondere mai mare în procesele de luare a deciziilor și, prin urmare, pot deveni un aliat (sau un obstacol) chiar și în managementul relațiilor dintre națiuni. În ultimii ani, multe guverne au folosit instrumentele Web-ului participativ pentru a-și promova interesele strategice în străinătate. Printr-un studiu aprofundat al numeroaselor exemple și tehnici de comunicare, articolul de față ilustrează utilizarea inovatoare a social media în diplomație pentru a influența opinia publică, a promova imaginea statelor și a urmări obiective strategice în panorama noii geopolitici digitale. În acest scenariu, potențialul de contact oferit astăzi de noile tehnologii este fără precedent.

Identificări conceptuale ale „diplomației digitale”

La sfârșitul secolului al XX-lea se dezvoltă o nouă formă de diplomație publică, cunoscută sub numele de „diplomație digitală”. Așadar, diplomația digitală, sau diplomația electronică, constă în utilizarea noilor tehnologii de comunicare și informare în vederea atingerii obiectivelor de politică externă. În prezent nu există o definiție unică a diplomației digitale. Unii cercetători au definit-o ca fiind componenta electronică a diplomației publice; alții susțin că diplomația digitală este fundamentată pe utilizarea internetului pentru atingerea obiectivelor politice sau pentru rezolvarea problemelor de politică externă.

Astfel, W.T. Assanvo definește e-diplomația ca fiind o diplomație care derivă din asocierea TIC și a altor instrumente electronice pentru desfășurarea activităților diplomatice. Elementul substanțial al acestei definiții constă în faptul că tehnologiile digitale se prezintă ca un instrument funcțional pentru interesele statului în relațiile diplomatice. Aceasta este o problemă emergentă, cu profiluri de aplicații în principal, care nu urmează o dezvoltare uniformă la nivel internațional, deoarece abordarea națiunilor individuale este diferită în ceea ce privește noile tehnologii. Zona de cercetare este complet nouă și puțin studiată. De fapt, există puține studii privind implementarea și diseminarea diplomației digitale și impactul acesteia asupra politicilor internaționale. Subiectul cu referire la diplomația digitală este unul predominant în literatura de specialitate americană [4].

În opinia lui Corneliu Bjola, profesor la Universitatea din Oxford, diplomația digitală este acea ramură a Diplomației care își concentrează atenția asupra modului în care noile tehnologii de comunicare, începând cu utilizarea internetului și a rețelelor sociale, contribuie la atingerea obiectivelor diplomatice [5]. Actualmente, susține Bjola, suntem prezenți la utilizarea pe o scară tot mai largă a rețelelor de socializare de către ministerele de externe și acest fapt este intrigant, dar a fost nevoie de câțiva ani pentru a înțelege că utilizarea acestor instrumente este decisivă [6]. Revoluția digitală și schimbarea ulterioară a paradigmei de comunicare, care devin adevărate centre de putere și influență globală, schimbă radical modelele tradiționale de guvernare cu-

noscute până în prezent. După cum opinează fosta Secretar de stat al SUA Hillary Clinton, tehnologia poate deveni o platformă extraordinară pentru diplomație în „arta guvernării secolului XXI” [7].

Conceptul „diplomație digitală” sau „E-Diplomația” („E” este abrevierea cuvântului „Electronic” ca descriere a comercializării timpurii a internetului) are particularitatea de a defini domeniile de acțiune ale ministerelor afacerilor externe ca „provocări digitale internaționale” și de a extinde întreaga diplomație tradițională prin utilizarea inovațiilor introduse de TIC, iar mijloacele digitale nu sunt considerate pur și simplu instrumente de transfer de informații, ci și contribuitori la transformarea activităților diplomatice. E-Diplomația merge pe linia dintre continuitate și schimbare în era digitală [8].

Astfel, observăm că conceptul „diplomație digitală” este strâns legat de două concepte - cheie ale digitalizării publice: e-guvernare și democrație electronică. Într-adevăr, sectorul TIC a pătruns demult în toate domeniile societăților noastre și a devenit un instrument indispensabil pentru furnizarea de servicii publice într-un mod simplu, deschis și transparent. Iar infrastructurile tehnice evoluează constant pentru a îmbunătăți eficiența rețelelor de calculatoare. Posibilitatea exploatarea potențialului tehnologiei de astăzi face instituțiile publice mai competitive, atingând niveluri tot mai mari de eficiență. E-guvernarea reprezintă integrarea și utilizarea tehnologiilor moderne precum internetul, computerul mobil, social media în diverse sectoare ale activităților publice, întreprinse în principal pentru a încuraja și simplifica interacțiunea cu cetățenii [9].

Făcând o retrospectivă la adresa „e- diplomației”, putem menționa că primele evoluții ale acestui fenomen apar în anul 1992, în cadrul Summitului Pământului de la Rio de Janeiro. Pentru prima dată au fost folosite e-mail-urile societății civile cu scopul de a face lobby în negocieri. În același timp în Malta, în cadrul cursului Studiilor Diplomatice de la Academia Mediterană, a fost fondată prima unitate de aplicații informatice în diplomație [10].

Din a doua jumătate a secolului XX, reflecțiile lui Berridge au identificat semne importante de schimbare în structurile diplomației internaționale. Berridge afirmă că practica diplomatică se află în fața unei adevărate contrarevoluții. Negocierile au devenit confidențiale, diplomația este permanentă. De altfel, primul e-mail schimbat între șefii de stat și de guvern datează din 1994: cel pe care Carl Bildt, premierul suedez, l-a trimis președintelui american Bill Clinton, pentru a felicita anularea embargoului din Vietnam. Odată cu afirmarea puternică a social media, noile forme de comunicare online, în principal informală, au dat o nouă accelerare diplomației publice. Într-o lume interconectată, relațiile internaționale trebuie gestionate și în contextul unui public tot mai larg și mai diversificat de actori care alcătuiesc opinia publică internațională. Ținta tradițională de referință a comunicării diplomatice nu mai sunt doar interlocutorii instituționali, ci și cetățenii altor națiuni. Astăzi guvernele folosesc toate instrumentele telematice pe care tehnologia le pune la dispoziție pentru a-și promova interesele în străinătate: ambasadetele au propriile pagini de Facebook, miniștrii de externe au bloguri și profiluri sociale, Summiturile internaționale au loc live pe YouTube.

Un pas important în dezvoltarea diplomației digitale îl constituie deschiderea în 2011 de către SUA a sediului diplomatic virtual în Iran, care este considerată prima ambasadă virtuală din lume. Inițiativa a servit la apropierea Statelor Unite de Iran, după mai bine de treizeci de ani de luare ostatică de către studenții islamici a personalului diplomatic al ambasadei americane la Teheran în 1979 [11].

Ambasada virtuală de la Teheran include nu doar site-ul web, ci și profilurile sociale USAdarFarsi și reprezintă principala resursă disponibilă poporului iranian pentru a obține informații despre politica, valorile și cultura americană direct de la guvernul Statelor Unite. Site-ul precizează că inițiativa nu reprezintă o misiune diplomatică și nu reprezintă sau descrie o adevărată ambasadă a SUA la guvernul iranian. Dar, în lipsa unui contact direct, acționează ca o punte între poporul american și cel iranian. Actualmente, națiuni întregi au transformat site-urile web în spații pentru relații și participare globală la anumite evenimente.

Unii cercetători, dar și reprezentanți ai serviciului diplomatic consideră adesea Primăvara Arabă ca fiind originea diplomației digitale. Astfel, apariția „diplomației digitale” ca concept de cercetare coincide cu mișcările Primăverii Arabe (Arab Spring) din 2010 și cu mișcările de ocupare din 2011 care au început, au culminat și au agitat societatea civilă prin intermediul instrumentelor digitale [12]. Definită ca „rezolvarea problemei de politică externă folosind Internetul”, diplomația digitală nu este un substitut pentru canalele tradiționale de comunicare, ci o extensie a diplomației tradiționale. Aceasta înseamnă că diplomatul secolului XXI va trebui să fie un lobbyist, lider, comunicator, pionier, antreprenor, activist și avocat. El/ea va trebui să învețe de la cei mai buni din acele domenii și să câștige experiență lucrând în mai multe dintre ele. El/ea va înțelege că diplomația nu este un fel de formă artistică secretă, ascunsă de jargon și titluri, ci este o combinație de discipline. Pentru a fi foarte plastic, un adevărat diplomat al secolului XXI nu vede ambasadă ca pe o clădire, ci mai degrabă ca pe o idee. Astfel, rețelele sociale în diplomație sunt un fapt și o realitate a vieții de zi cu zi [13].

Supunând cercetării „diplomația digitală”, I. Manor identifică în evoluția acestui fenomen patru evenimente [14]. Primul dintre ele a fost nevoia de a contracara ideologia Al-Qaida, care a fost răspândită pe scară largă prin site-uri web, bloguri și videoclipuri online. Inițiativa „Public Diplomacy 2.0” lansată de Departamentul de Stat al SUA a avut drept scop contracararea cu succes a războiului ideilor prin utilizarea instrumentelor diplomației digitale. Al doilea eveniment au fost protestele democratice ale Primăverii Arabe, care au încurajat guvernele să accepte rețelele de socializare ca mijloc de înțelegere și prezicere a evenimentelor. Al treilea eveniment, conform opiniei lui Manor, a fost ascensiunea jurnaliștilor. Proliferarea tehnologiei informației și comunicațiilor, în special a telefoanelor inteligente, permite fiecărui individ să partajeze și să disemineze informații către publicul global de pe teren în timp real. Ca al patrulea eveniment el identifică noua ecologie media, care este marcată de fragmentarea audiențelor la configurații de expunere selectivă.

Următoarea etapă a diplomației digitale a fost scandalul WikiLeaks din 2010, în care WikiLeaks a publicat aproximativ 250.000 de rapoarte diplomatice trimise între misiunile SUA și Washington. WikiLeaks i-a învățat pe diplomați că secretele nu pot exista în era digitală, că informațiile vor să fie circulate și că era digitală ar necesita noi metode de lucru, proceduri și instrumente. În SUA, diplomația digitală evoluează odată cu postările pe Twitter ale lui Alec Ross, primul consilier principal pentru inovare al Secretarului de stat, și ale lui Jared Cohen, cel mai tânăr membru al personalului de planificare a politicilor Departamentului de Stat. Postările oficialilor americani pe Twitter au devenit o parte integrantă a unui nou efort al Departamentului de Stat de a aduce diplomația în era digitală, prin utilizarea tehnologiilor disponibile pe scară largă pentru a ajunge la cetățeni, companii și alți actori nestatali. Stilul lor de implicare reflectă cel mai bine natura hibridă a acestei abordări. Astfel a apărut termenul „Diplomație Twitter” ca urmare a utilizării rețelelor sociale, în special Twitter [15]. Twitter este deocamdată cea mai folosită rețea de socializare, care a devenit un instrument de comunicare important pentru președinți, prim-miniștri, miniștri de externe, ambasadori și diplomați ai lumii.

Evgeny Morozov, înverșunat critic al acestui brand de diplomație, a publicat un articol de opinie în The Wall Street Journal, acuzând Departamentul de Stat de faptul că a fost prea dispus să evite pericolele diplomației Twitter. Fără îndoială, Morozov și-a exprimat îngrijorarea multora când a scris: „Diplomația este, probabil, un element al guvernului SUA care nu ar trebui să fie supus cerințelor „guvernului deschis”; ori de câte ori funcționează, de obicei este pentru că se face în spatele ușilor închise. Dar acest lucru poate fi din ce în ce mai greu de realizat în epoca birocrățiilor de pe Twitter” [16].

Astfel, vedem că în practica diplomatică, pe lângă „diplomația digitală”, deseori este folosit și conceptul „E-Diplomație” – un nou concept de diplomație, în care noile instrumente hi-tech sunt folosite zilnic în practica diplomatică, atât în ceea ce privește comunicarea cu publicul extern, cât și pe plan intern între diplomați și alte părți interesate. Aceste noi instrumente fac posibil să lucrezi și să trăiești aproape într-o lume virtuală globală. Acest lucru devine important, în special pentru diplomați, datorită liniei de lucru dispersate geografic pe care o desfășoară. Cu toate acestea, niciun instrument nou nu poate înlocui o persoană, un adevărat diplomat, cu cunoștințele unei expertize diplomatice reale. Combinația de expertiză diplomatică cu cunoștințe bune în instrumentele de social media reprezintă un nou tip de diplomat, care ar fi pregătit și apt pentru viitor, pentru timpul E-Diplomației [17].

Scopurile diplomației digitale

Adoptarea diplomației digitale de către subiecții internaționali, în principal din state, se bazează pe mai multe scopuri pentru realizarea cărora acestea din urmă sunt angajate la maximum. Principalele obiective pentru diplomația digitală sunt:

- **Managementul cunoștințelor:** pentru a valorifica cunoștințele departamentale și ale întregii guvernări, astfel încât acestea să fie păstrate, împărtășite și optimizate, iar utilizarea lor să servească urmării intereselor naționale în străinătate;
- **Diplomație publică:** pentru a menține contactul cu publicul pe măsură ce migrează online și pentru a valorifica noi instrumente de comunicare, pentru a asculta și viza publicurile importante cu mesaje-cheie și pentru a influența principalii influențieri online;
- **Managementul informațiilor:** pentru a contribui la agregarea fluxului de informații, precum și pentru a utiliza, a monitoriza mai bine procesul de elaborare a politicilor și pentru a ajuta la anticiparea reacțiilor și mișcărilor sociale la politicile emergente;
- **Comunicații consulare și răspuns:** pentru a crea canale de comunicații directe, personale cu cetățenii care călătoresc în străinătate, de comunicații gestionabile în situații de criză;

- **Răspuns în caz de dezastru:** pentru a valorifica puterea tehnologiilor conective în situații de răspuns la dezastru;
- **Libertatea internetului:** crearea de tehnologii pentru a menține internetul liber și deschis. Aceasta are ca obiectiv promovarea libertății de exprimare și a democrației, precum și subminarea regimurilor autoritare;
- **Resurse externe:** crearea de mecanisme digitale pentru a utiliza și valorifica expertiza externă, pentru a promova obiectivele naționale;
- **Planificarea politicilor:** pentru a permite supravegherea, coordonarea și planificarea eficientă a politicii internaționale la nivelul guvernului, ca răspuns la internaționalizarea birocrăției.

Concluzii

Actualmente, în condițiile digitalizării tuturor sferelor de activitate umană, diplomația digitală devine unul dintre mecanismele cele mai eficiente de promovare și realizare a politicii externe. Diplomația digitală contribuie la creșterea atractivității unei țări, concentrând atenția asupra valorilor și elementelor distinctive pentru acea țară și nu doar asupra politicilor acesteia. În plus, este un instrument important pentru crearea și dezvoltarea relațiilor între diferite state: aceasta permite o mai mare circulație a informațiilor, dezvoltarea parteneriatelor și creșterea vizibilității reciproce [18]. Tehnologiile digitale oferă noi oportunități pentru diplomație, creând noi oportunități statelor în promovarea politicii externe pe arena internațională.

Referințe:

1. BJOLA, C. Digital diplomacy – The state of the art. In: *Global Affairs*, 2016a, no.2(3), p.298.
2. ȚĂU, N. Evoluția diplomației în contextul extinderii globalizării. În: *Probleme socio-economice în perioada de tranziție*. Craiova: Spirit românesc, 2003, p.177-181.
3. D'AVANZO, W. Digital diplomacy: la rivoluzione digitale e la politica internazionale. In: *Rivista elettronica di Diritto, Economia, Management*, 2019, no.3, p.15-23. https://www.researchgate.net/publication/342698238_Digital_diplomacy_la_rivoluzione_digitale_e_la_politica_internazionale_in_Rivista_elettronica_di_diritto_economia_management_3_2019/link/5f01863292851c52d619b81f/download
4. *Ibidem*.
5. BJOLA, C. Getting digital diplomacy right: What quantum theory can teach us about measuring impact. In: *Global Affairs*, 2016b, no.2(3), p.345–353.
6. MAGISTRO, F. *Le nuove frontiere della digital diplomacy*. <https://secondotempo.cattolicanews.it/news-le-nuove-frontiere-della-digital-diplomacy>
7. Diplomazia digitală. <https://www.ferpi.it/news/diplomazia-digitale>
8. RASHICA, V. The benefits and risks of digital diplomacy. In: *South East European University SEEU Review*, vol.13, Issue 1, DOI: 10.2478/seeur-2018-0008.
9. MANOR, I. *Are We There Yet: Have MFAs Realized the Potential of Digital Diplomacy?* https://www.researchgate.net/publication/314129299_Are_We_There_Yet_Have_MFAs_Realized_the_Potential_of_Digital_Diplomacy.
10. ÜNVER, H.A. *Computational diplomacy*, 2017. http://edam.org.tr/wp-content/uploads/2017/11/bilisimsel_diplomasi_EN.pdf
11. D'AVANZO, W. Digital diplomacy: la rivoluzione digitale e la politica internazionale. In: *Rivista elettronica di Diritto, Economia, Management*, 2019, no.3, p.15-23. https://www.researchgate.net/publication/342698238_Digital_diplomacy_la_rivoluzione_digitale_e_la_politica_internazionale_in_Rivista_elettronica_di_diritto_economia_management_3_2019/link/5f01863292851c52d619b81f/download
12. ÜNVER, H.A. *Computational diplomacy*, 2017. http://edam.org.tr/wp-content/uploads/2017/11/bilisimsel_diplomasi_EN.pdf
13. FLETCHER, T. *Ambassador 2020*, 2013. <http://blogs.fco.gov.uk/tom-fletcher/2013/09/04/ambassador-2020/>
14. MANOR, I. *Are We There Yet: Have MFAs Realized the Potential of Digital Diplomacy?* https://www.researchgate.net/publication/314129299_Are_We_There_Yet_Have_MFAs_Realized_the_Potential_of_Digital_Diplomacy
15. RASHICA, V. The benefits and risks of digital diplomacy. In: *South East European University SEEU Review*, vol.13. https://www.researchgate.net/publication/330572468_The_Benefits_and_Risks_of_Digital_Diplomacy/link/5c4920c092851c22a38c1da8/download
16. LICHTENSTEIN, J. *Digital Diplomacy*. <https://www.nytimes.com/2010/07/18/magazine/18web2-0-t.html>,
17. JUSTINEK, G. (Economic) *Diplomacy: In need of a new paradigm? Research hand-book on economic diplomacy bilateral relations in a context of geopolitical change*. Cheltenham, UK: Edward Elgar, 2018.
18. MAGISTRO, F. *Le nuove frontiere della digital diplomacy*. <https://secondotempo.cattolicanews.it/news-le-nuove-frontiere-della-digital-diplomacy>

Date despre autori:

Tatiana LUNGU, doctorandă, Școala doctorală *Științe Sociale și ale Educației*, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: tatiana.r.lungu@gmail.com

ORCID: 0000-0002-4553-9718

Svetlana CEBOTARI, doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar, Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: svetlana.cebotari@mail.ru

ORCID: 0000-0001-9073-104X

Prezentat la 20.12.2021